

*nowe zasady dysponowania
swoim majątkiem*

*formalności spadkowe:
w sądzie czy u notariusza*

podatek od odziedziczonego majątku

**Testamenty, spadki, darowizny
– zmiany w prawie**

2012

 RZECZPOSPOLITA

Autorzy komentarza: Izabela Lewandowska, Marek Domagalski
Stan prawny na 1 stycznia 2012 roku

Korekta: zespół

Wydawca: Presspublica sp. z o.o.
ul. Prosta 51
00-838 Warszawa

Prezes zarządu: Dariusz Leśniak

Sprzedaż łącznie z „Rzeczpospolitą”
ISBN 978-83-61238-90-4

Spis treści:

Część I. ZASADY DZIEDZICZENIA

▪ I. O spadku decyduje ostatnia wola albo reguły ustawowe	7
▪ II. Majątek dla najbliższych bez testamentu	8
▪ III. Kto dziedziczy, gdy nie ma dzieci	11
▪ IV. Gospodarstwo rolne w spadku	16
▪ V. Testament, czyli ostatnia wola przekazana za życia	17
▪ VI. Najbliższym należy się przynajmniej zachówek	24
▪ VII. Spadkobierca może być niegodny dziedziczenia	33
▪ VIII. Jak zrezygnować ze schedy	38
▪ IX. Jak załatwić formalności spadkowe – w sądzie lub u notariusza	40
▪ X. Wierzyciele mogą ścigać za długi	49
▪ XI. Najbliżsi rozliczają się z darowizn	52
▪ XII. Jak podzielić spadek – w naturze i ze splatami	55
▪ XIII. Spadek z zagranicy	62
▪ XIV. Dyspozycje dla wybranych – poza spadkiem	63
▪ XV. Darowizna – bez oczekiwania na wdzięczność i opiekę	65
▪ XVI. Zapis windykacyjny – nowy instrument spadkobrania	69

Część II. PODATEK OD SPADKÓW I DAROWIZN

▪ I. Nie od wszystkich tak samo	74
▪ II. Czym dzielimy się z fiskusem	77
▪ III. Majątek dla najbliższych – bez podatku	78
▪ IV. Darowizna pieniężna pod kontrolą	81
▪ V. Hojność ze wsparciem fiskusa	83
▪ VI. Jak zawiadomić urząd skarbowy o spadku i darowiznie	87
▪ VII. Opodatkowanie na starych zasadach	90
▪ VIII. Można korzystać z licznych zwolnień	90
▪ IX. Ulga mieszkaniowa – z warunkami i nie dla wszystkich	92
▪ X. Zeznanie konieczne, tylko wtedy gdy nie ma zwolnienia	96
▪ XI. Zwlekając ze sprawami spadkowymi, nie unikniesz podatku	104

Część III. TEKSTY PRZEPISÓW PRAWNYCH

▪ I. Kodeks cywilny (wyciąg)	106
▪ II. Kodeks postępowania cywilnego (wyciąg)	123
▪ III. Ustawa o podatku od spadków i darowizn	130

JAK ZAŁATWIAĆ SPRAWY SPADKOWE

Spoteczeństwo jednak się bogaci – coraz więcej z nas dochodzi z czasem do znaczących majątków. Najczęściej zostawiamy bliskim przynajmniej mieszkanie. Chcemy poznać reguły prawa spadkowego zwykle wówczas, gdy myślimy o przekazaniu majątku dzieciom, a także gdy przychodzi nam załatwiać sprawy spadkowe – bo np. sami coś dziedziczymy. Z kolei osoby najbliższe, pominięte w testamencie, coraz częściej starają się uzyskać zachówek, czyli minimum, które zapewnia im prawo.

Czytelnicy znajdą w tym poradniku podstawowe informacje o regułach dziedziczenia oraz praktyczne wskazówki dotyczące sporządzania testamentu. Odsunięci od spadku i pominięci przy darowiznach dowiedzą się, czy mogą dochodzić zachowku, jak ustala się jego wysokość, od kogo można żądać jego wypłaty, a także kto i kiedy może zostać wydziedziczony.

Publikacja zawiera też informacje o podatku spadkowym i warunkach całkowitego zwolnienia najbliższych z płacenia fiskusowi. Także gdy nie należymy do kręgu najbliższych, możemy korzystać z licznych zwolnień podatkowych. Wskazujemy, jakie formalności należy w związku z tym dopełnić.

W poradniku zamieszczamy też wzory testamentu własnoręcznego oraz wniosków o wydanie przez sąd postanowienia stwierdzającego nabycie spadku. Dołączamy też aktualne przepisy – tekst ustawy o podatku od spadków i darowizn oraz przepisy kodeksu cywilnego i kodeksu postępowania cywilnego odnoszące się do dziedziczenia.

Przy poszczególnych zagadnieniach odpowiadamy też na napływające do redakcji pytania czytelników.

Część I. ZASADY DZIEDZICZENIA

I. O spadku decyduje ostatnia wola albo reguły ustawowe

Spadek możemy odziedziczyć albo na mocy testamentu, albo na podstawie reguł tzw. dziedziczenia ustawowego – czyli zasad prawa spadkowego ustalonych w kodeksie cywilnym. Te reguły obowiązują automatycznie, gdy dana osoba zmarła, nie pozostawiając swojej ostatniej woli.

W testamencie możemy przekazać majątek dowolnie wybranej osobie lub osobom. Jednak takie pominięcie najbliższych powoduje, że należy im się od spadkobiercy czy spadkobierców wyznaczonych w testamencie – zachówek. Tych, którzy dziedziczyliby automatycznie, gdyby nie testament, spadkodawca może pozbawić zachowku tylko przez wydziedziczenie. Muszą jednak być po temu bardzo ważne, zawinione przez nich powody (czytaj na str. 35). Jako spadkobiercy możemy spadek odrzucić, składając oświadczenie przed sądem albo u notariusza. W szczególnie drastycznych sytuacjach wchodzi w rachubę uznanie danego spadkobiercy przez sąd za niegodnego dziedziczenia.

Oba porządki dziedziczenia: z mocy ustawy i na podstawie testamentu reguluje kodeks cywilny w księdze czwartej – spadki, w art. 922-1088 (aktualny tekst przepisów – str. 108). Natomiast kwestie proceduralne, a więc przede wszystkim formalności prowadzące do stwierdzenia przez sąd, że określone osoby nabyły spadek, a także związane z podziałem spadku określa kodeks postępowania cywilnego (art. 627-691).

Przepisy dotyczące dziedziczenia, stabilnie przez wiele lat, zmieniły się 28 czerwca 2009 r. Zmiany te dotyczą jednak tylko porządku dziedziczenia w sytuacji, gdy spadkodawca zmarł bezpotomnie, a także nie zostawił małżonka, rodziców, rodzeństwa i nie ma też dzieci rodzeństwa. Do wskazanej daty w takich przypadkach dziedziczyła gmina lub Skarb Państwa, chyba że zmarły zostawił testament. Teraz do spadku dochodzą dziadkowie, a gdy i oni nie żyją, niejako w ich miejsce – ich żyjące potomstwo, czyli ciotki, wujowie, stryjowie oraz cioteczne czy stryjeczne rodzeństwo zmarłego lub ich dzieci (str. 13). A gdy również takich osób nie ma, dziedziczą pasierbowie zmarłego.

Kilkakrotnie w ostatnich dziesięciokach lat zmieniły się reguły dziedziczenia gospodarstw rolnych (str. 18). Od 14 lutego 2001 r. odrębności dotyczące spadków z gospodarstwem rolnym zostały zniesione i dziedziczymy je tak samo jak każde inne dobra.

Od 23 października 2011 r. obowiązują zaś nowe regulacje dotyczące zapisu windykacyjnego. Dzięki niemu możliwe jest rozporządzenie w testamencie konkretnymi składnikami majątku (str. 71).

Reguły dziedziczenia ustawowego zmieniły się 28 czerwca 2009 r. **Zasada jest taka, że do spadku stosuje się przepisy obowiązujące w dacie śmierci spadkodawcy. Słowem, o tym, według jakich reguł spadkobiercy podzielą się zostawionym przez niego majątkiem, decyduje data śmierci. Bez znaczenia jest natomiast to, kiedy zdecydują się na załatwienie spraw spadkowych.**

Kto dziedziczy i w jakiej kolejności – według starych i nowych reguł

Po zmarłych przed 28 czerwca 2009 r.

I. Gdy pozostało potomstwo

- dzieci, a jeśli one nie dożyły spadku – wnuki, prawnuki, praprawnuki,
- małżonek.

II. Gdy nie ma potomstwa

- małżonek,
- rodzice,
- rodzeństwo, a jeśli brat czy siostra nie dożyli spadku – zstępni rodzeństwa (siostrzenice, siostrzeńcy, bratanice, bratankowie, ich dzieci).

III. Gdy nie ma nikogo z wyżej wymienionych osób

- gmina, Skarb Państwa.

Po zmarłych po 28 czerwca 2009 r.

I. Gdy pozostało potomstwo

- dzieci, a jeśli one nie dożyły spadku – wnuki, prawnuki, praprawnuki,
- małżonek.

II. Gdy nie ma potomstwa

- małżonek,
- rodzice.

III. Gdy nie ma potomstwa i nie żyje jeden z rodziców

- małżonek,
- żyjący rodzic,
- rodzeństwo, a jeśli brat czy siostra nie dożyli spadku – zstępni rodzeństwa (siostrzeńcy, bratankowie, ich dzieci).

IV. Gdy nie ma potomstwa, małżonka, rodziców, rodzeństwa ani zstępnych rodzeństwa (siostrzeńców, bratanków, ich dzieci)

- dziadkowie w częściach równych,
- jeśli dziadkowie nie dożyli spadku, w miejsce każdego z nich – ich zstępni, czyli wujowie, stryjowie, ciotki, a z ich braku – cioteczne i stryjeczne rodzeństwo spadkodawcy.

V. Gdy nie ma nikogo z wyżej wymienionych krewnych

- pasierbowie.

VI. Gdy nie ma także pasierbów

- gmina, Skarb Państwa

II. Majątek dla najbliższych bez testamentu

Reguły dziedziczenia ustawowego, obowiązujące, gdy spadkodawca nie spisał testamentu, są sztywne i zależą od tego, jaki krąg bliskich pozostawił zmarły. Jeśli jako spadkodawca akceptujesz te reguły, jeśli uważasz, że w twojej sytuacji są one słuszne, sporządzanie testamentu nie ma sensu. Testament jest właśnie po to, by te reguły zmienić. Czasem testament jest sporządzany tylko w tym celu, aby – poprzednio w formie zwykłego zapisu, a obecnie głównie zapisu windykacyjnego – zobowiązać najbliższych (wyznaczonych jako spadkobiercy) do spełnienia określonego świadczenia majątkowego na rzecz wyznaczonej osoby, nienależącej w konkretnym wypadku do kręgu spadkobierców ustawowych lub polecenie określonego zachowania się (np. odbudowanie nagrobka dziadków spadkodawcy).

Przykład

Starszą, schorowaną osobą opiekowała się przez wiele lat kobieta z nią niespokrewniona. Aby wynagrodzić jej trud, spadkodawczyni chce, aby trafiła do niej określona suma pieniędzy. Musi spisać testament, inaczej ta osoba niczego nie dostanie. W testamencie tym może zobowiązać spadkobierców lub spadkobiercę do spełnienia określonego świadczenia majątkowego na rzecz swojej opiekunki.

Warto przypomnieć tu o istotnej zasadzie, że przy działu spadku uzyskanego w drodze dziedziczenia ustawowego między dzieci (zstępnych) zmarłego, a także między dzieci (zstępnych) i małżonka, spadkobiercy ci

są obowiązani do zaliczania do schedy spadkowej darowizn otrzymanych od spadkobiercy, chyba że spadkodawca zwolnił ich z takiego obowiązku.

Co ważne, spisanie swej ostatniej woli obowiązek ten wyłącza.

Natomiast przy dziedziczeniu ustawowym przyjmuje się, że darowizny w kręgu najbliższych, zwłaszcza darowizny znacznej wartości, są dokonywane na poczet przyszłego spadku. Nie zalicza się na schedę spadkową drobnych zwyczajowych darowizn (więcej o zaliczaniu darowizn str. 54).

Przykład

Przed śmiercią spadkodawca przekazał synowi mieszkanie o wartości 200 tys. zł. Nie sporządził testamentu. Jego żona nie żyje, dlatego dziedziczyć będą jedynie dzieci: syn i córka. Majątek spadkodawcy wyceniono na 600 tys. zł. Córka dostanie z tego 400 tys. zł, a syn tylko 200 tys. zł, gdyż do masy spadkowej musi doliczyć otrzymane wcześniej w formie darowizny mieszkanie.

Najpierw dzieci i małżonek

Według reguł dziedziczenia ustawowego, w pierwszej kolejności powołane do spadku są dzieci i małżonek spadkodawcy. Dziedziczą oni w częściach równych. Jednakże wdowa (czy wdowiec), jeśli dzieci jest więcej niż troje, musi dostać co najmniej $1/4$ spadku (art. 931 k. c.). Reszta ($3/4$ spadku) przypada wówczas dzieciom w częściach równych. Jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło spadku, jego część przypada jego dzieciom, czyli wnukom zmarłego. Gdyby nie dożyły spadku również jego wnuki, wówczas to, co przypada na ich rodzica, otrzymują prawnuki. We wszystkich tych przypadkach majątek, jaki otrzymują – w miejsce dzieci spadkodawcy – jego wnuki czy prawnuki, dzielony jest między nich w częściach równych.

Przykład

Spadkodawca w chwili śmierci pozostawał w związku małżeńskim. Miał syna i trzy córki. Syn nie dożył spadku, ale zostawił dwoje dzieci. W takiej sytuacji żona dziedziczy $1/4$ spadku, natomiast pozostałe $3/4$ przypada na dzieci spadkodawcy. Gdyby wszystkie żyły dostałyby po $3/16$ spadku. Z uwagi na to, że syn zmarł, jego udział dzielony jest na dwoje jego dzieci – czyli wnuki spadkodawcy. Każde z nich otrzyma więc po $3/32$ spadku. Przyjmując wspólny mianownik dla wszystkich spadkobierców, udziały wyniosą: żona – $8/32$, każda z córek po $6/32$ i każdy z wnuków – $3/32$.

Jeżeli zmarły pozostawił żonę i dzieci albo tylko dzieci, dalsi krewni, w tym wnuki i rodzice, w ogóle nie uczestniczą w dziedziczeniu ustawowym. Mogliby otrzymać coś z majątku zmarłego tylko z mocy jego testamentu lub zapisu (zwykłego lub windykacyjnego). Jeśli takiego testamentu czy zapisu nie ma, dziedziczą tylko dzieci (gdy nie dożyły spadku – wnuki) oraz wdowa lub wdowiec.

Uwaga!

Prawo spadkowe nie różnicuje w żaden sposób dzieci małżeńskich i pozamałżeńskich. Tak samo jak dzieci naturalne fraktowane są przez prawo spadkowe dzieci adoptowane (które nie dziedziczą po swych biologicznych krewnych).

Inne szczególne reguły dziedziczenia obowiązują w razie adopcji niepełnej, polegającej na powstaniu wyłącznie stosunków między przysposabiającym i przysposobianym, a nie obejmującej już ich krewnych. Ten rodzaj adopcji w praktyce nie jest wykorzystywany.

W miejsce zmarłych rodziców

Obowiązuje zasada, że jeśli dziecko nie przeżyło spadkodawcy, ale pozostawiło własne potomstwo, to jego dzieci (czyli wnuki spadkodawcy) wchodzi niejako w miejsce nieżyjącego syna czy córki spadkodawcy. Udział w spadku, jaki przypadłby ich matce czy ojcu, dziedziczą w częściach równych wnuki spadkodawcy. Ta zasada dotyczy także dalszych zstępnych: prawnuków i praprawnuków, a także innych spadkobierców ustawowych, którzy nie dożyli spadku. Tak więc w miejsce siostry, która nie przeżyła bezdzietnego brata zmarłego przed 28 czerwca 2009 r., wchodzi jej dzieci, czyli siostrzeńcy i siostrzenice zmarłego.

Przykład

Zmarły spadkodawca zostawił żonę. Miał syna i córkę. Syn zmarł przed jego śmiercią. Zostawił dwoje dzieci. Żona i córka otrzymają po 2/6 spadku po nim, a dzieci zmarłego syna (wnuki) po 1/6 każde.

CZYTELNICY PYTAJĄ

Jak dziedziczy małoletni

- **Dom zmarłego był wspólną własnością jego i żony. Zmarły pozostawił nieletnie dzieci. Czy takie dzieci dziedziczą? A jeśli tak, to w jakiej części i czy mają możliwość rozporządzania spadkiem?**

Dzieci małoletnie dziedziczą tak samo, jak dorośle. Nie mogą rozporządzać majątkiem uzyskanym w spadku, bo nie mają pełnej zdolności do czynności prawnych. Ich majątkiem zasadniczo zarządza opiekun prawny, np. drugi żyjący rodzic. Jednakże na sprzedaż majątku, obciążenie go hipoteką itp. musi mieć zezwolenie sądu rodzinnego. W praktyce takie zezwolenie go wchodzić może w rachubę tylko wyjątkowo – sąd musi kierować się dobrem dziecka. Jeśli dom był objęty wspólnością majątkową małżeńską, to 1/2 udziału w tym domu należy do żyjącego małżonka, a pozostałą 1/2 dziedziczą w częściach równych: dzieci i żyjący małżonek, z tym że udział małżonka w spadku nie może być mniejszy niż 1/4. Jeśli więc np. zmarły pozostawił córkę i żonę, to łącznie udział żony w domu wynosi 3/4, a córki 1/4.

Czy dzieci dziedziczą z ojczymem

- **Moja mama wyszła drugi raz za mąż. Zmarła w 2009 roku. Dom, w którym mieszkała z ojczymem, jest współwłasnością mamy 2/4 oraz moją i brata – po 1/4. Jaka część tego domu przypadnie ojczymowi? Zaznaczam, że jest to dom, który budował mój zmarły tata. Czy w razie śmierci ojczyma jego dzieci mają prawo do tego domu?**

Udziały męża oraz syna i córki w spadku po zmarłej są takie same i wynoszą po 1/3. Ponieważ przedmiotem działu jest przypadający na mamę udział w domu wynoszący 1/2, to w wyniku jego dziedziczenia sytuacja jest taka, że dzieci mają w tym domu udziały wynoszące po 5/12, a udział ojczyma to 2/12. W razie śmierci ojczyma ten udział przypadnie jego dzieciom.

Czy dzielić się spadkiem z pasierbicami

- **Niedawno zmarł mój mąż. Nie zostawił testamentu. Nie mieliśmy dzieci, ale on ma dwie córki z pierwszego małżeństwa. Dorobiliśmy się w trakcie małżeństwa domu i samochodu. Jak w tej sytuacji przedstawia się kwestia dziedziczenia po nim?**

Dwie córki i żona dziedziczą w częściach równych. W tej sytuacji każdej z nich należy się po 1/3 majątku pozostawionego przez zmarłego. Ponieważ jednak dom i samochód zostały

uzyskane w trakcie małżeństwa z panią, były więc objęte tzw. wspólnością ustawową (dorobkową) – dlatego 1/2 wartości tych dóbr należy do pani. Pani podzieli się z pasierbicami (każda po 1/3) równo tylko tą 1/2 wspólnego majątku, którą pozostawił zmarły. Tak więc pani udział w domu, samochodzie i ewentualnie innych przedmiotach majątkowych nabytych w czasie małżeństwa wynosi 4/6, a każdej z córek męża – po 1/6.

III. Kto dziedziczy, gdy nie ma dzieci

Jeżeli spadkodawca zmarł bezpotomnie (nie pozostawił dzieci ani wnuków czy prawnuków), krąg jego spadkobierców zależy od daty jego śmierci.

Krąg dziedziczących po zmarłych po 28 czerwca 2009 r. jest nie tylko inny, ale i szerszy. Powoduje to, że teraz znacznie rzadziej zdarzać się będzie, że z braku testamentu i bliższej rodziny spadek przypadnie gminie lub Skarbowi Państwa.

Po zmarłych przed 28 czerwca 2009 r.

Po tych spadkodawcach dziedziczą:

- małżonek oraz
- rodzice i rodzeństwo (art. 932 k. c.).

Małżonkowi zawsze w takim wypadku przypada połowa majątku (jego udział został więc ustalony w sposób sztywny). Drugą połową dzielą się rodzice i rodzeństwo. Jednakże każdy z rodziców ma prawo do jednej czwartej tej połowy spadku, która przypada rodzicom i rodzeństwu (art. 933 k. c.). Resztę dziedziczą bracia i siostry w częściach równych.

Jeżeli żyje tylko jedno z rodziców, to udział drugiego z rodziców, który nie dożył spadku (lub go odrzucił), otrzymują: w połowie rodzic pozostający przy życiu i w połowie rodzeństwo do równego podziału.

Przykład

Zmarły nie pozostawił testamentu. Nie miał dzieci. Spadek po nim będzie dzielony między wdowę, dwoje rodziców zmarłego i czterech braci. Wdowa otrzyma 1/2 spadku, natomiast pozostałą 1/2 dzielimy na 6 osób: rodziców i braci zmarłego. Z tego połowę otrzymają w równych częściach rodzice – czyli po 2/16. Pozostała 1/4 spadku przypada na czterech braci zmarłego, z których każdy otrzyma po 1/16 spadku.

Gdyby ktoś z rodzeństwa nie dożyło spadku, w jego miejsce „wchodzi” jego dzieci (wnuki), a więc siostrzeńcy, bratanek zmarłego, którzy dzielą między siebie udział w spadku swego rodzica po równo (art. 934 k. c.).

Gdy w związku z bezpotomną śmiercią spadkodawcy do spadku po nim, oprócz wdowy czy wdowca, należą tylko rodzice, połowę otrzymuje małżonek, a każde z rodziców po jednej czwartej spadku. Jeżeli żyje tylko jedno z rodziców, jego udział, podobnie jak małżonka, wynosi jedną drugą spadku (np. matka dostaje tyle, ile wdowa). Jeżeli oprócz małżonka z mocy ustawy do spadku powołane jest (z braku potomstwa) tylko rodzeństwo, to bracia i siostry dziedziczą w częściach równych to, co przypada łącznie dla rodziców i rodzeństwa, czyli dzielą się po równo połową spadku po zmarłym bezpotomnie (druga połowa należy do wdowy lub wdowca).

Wdowa czy wdowiec otrzymuje – zgodnie z regułami dziedziczenia ustawowego – cały spadek tylko w sytuacji, gdy spadkodawca nie pozostawił dzieci, rodziców, rodzeństwa ani też nie ma dzieci czy wnuków lub prawnuków rodzeństwa. Jeżeli bowiem brat czy siostra umarłi wcześniej niż spadkodawca, ale pozostawili potomstwo,

wdowa albo wdowiec dziedziczą spadek z bratankami, bratanicami, siostrzeńcami i siostrzenicami zmarłego. Udziałem w spadku, jaki przypadłby siostrze czy bratu spadkodawcy, dzielą się po równo ich dzieci. Jeżeli spadkodawca nie pozostawił małżonka ani potomstwa (dzieci, wnuków, prawnuków), spadek przypada jego rodzicom, rodzeństwu oraz dzieciom i wnukom rodzeństwa (art. 935 § 2 k. c.).

Przykład

Matka, żona i jeden z trzech braci spadkodawcy nie żyją. Spadkodawca był bezdzietny. Spadek będzie dzielony między ojca, dwóch braci i dwójkę dzieci nieżyjącego brata. Tak więc 1/2 spadku przypada rodzicom, a 1/2 rodzeństwu. Ponieważ matka nie żyje, jej udział (czyli 1/4) jest dzielony między jej męża (który ma z niego dodatkową 1/8) i trzech synów, na których przypada dodatkowo pozostała 1/8. Sprowadzając to do wspólnego mianownika (24), ojcu przypada 9/24, a każdemu z braci 5/24. Skoro jednak jeden syn nie żyje, w jego miejsce wchodzi dwójka jego dzieci (bratanków zmarłego), z których każde, sprowadzając do wspólnego mianownika (48), dostanie 1/2 udziału swego ojca, czyli 5/48 spadku. A zatem ojciec otrzyma 18/48 spadku, żyjący bracia spadkodawcy po 10/48, zaś dzieci nieżyjącego brata dostaną po 5/48 każde.

Przykład

Zmarły był kawalerem i nie miał dzieci. Zostawił matkę oraz brata i siostrę. Ponieważ ojciec nie żyje, jego udział (1/4) przypada po połowie na matkę i rodzeństwo zmarłego. Sprowadzając to do wspólnego mianownika (8), na matkę przypada 3/8 (jej 2/8 + 1/8 po mężu), a na rodzeństwo łącznie pozostałe 5/8. Sprowadzając dalej do wspólnego mianownika (16), podział spadku będzie taki: 6/16 dla matki i po 5/16 dla każdego z dwojga rodzeństwa.

Jeżeli zmarły pozostawił tylko rodzeństwo, bracia i siostry dzielą się spadkiem po równo, a w miejsce tych, którzy nie dożyli spadku, wchodzi ich dzieci. Jeżeli nie ma nikogo z tego kręgu, a spadkodawca nie sporządził testamentu, majątek po nim dziedziczy jako spadkobierca ustawy Skarb Państwa.

Po zmarłych 28 czerwca 2009 r. i później

Po zmarłym bezpotomnie po 28 czerwca 2009 r., który nie zostawił testamentu, a żyją jego rodzice oraz małżonek – dziedziczą tylko oni. Jeśli oboje rodzice zmarłego, który nie zostawił dzieci ani wnuków, przeżyli go, rodzeństwo po nim nie dziedziczy. Może uczestniczyć w schedzie po nim dopiero wówczas, gdy choćby jedno ze wspólnych rodziców nie żyje.

Najpierw wdowa i rodzice

Jeśli zmarły zostawił małżonka i rodziców – tylko oni dzielą się spadkiem po nim. Udział w spadku małżonka dziedziczącego w zbiegu z rodziną spadkodawcy wynosi zawsze jedną drugą. Udział każdego z rodziców dziedziczących wraz z wdową czy wdowcem wynosi jedną czwartą spadku. Jeśli ojcostwo zmarłego nie zostało ustalone, matka dzieli się spadkiem z wdową lub wdowcem po jednej drugiej.

Jeśli spadkodawca, który nie miał potomstwa, nie zostawił też małżonka, to spadek po nim dziedziczą tylko jego rodzice – w częściach równych, czyli każde po jednej drugiej.

Rodzeństwo dochodzi do spadku po bezdzietnym bracie lub siostrze, jeśli choćby jedno z rodziców nie żyje. Wtedy bowiem udział przypadający na rodzica, który nie przeżył swego syna czy córki, przypada rodzeństwu zmarłego w częściach równych.

Przykład

Zmarły bezpotomnie zostawił żonę i matkę. Jego ojciec nie żyje. Miał dwóch braci. Udział w spadku wynoszący $\frac{4}{8}$ przypada jego żonie, a udział matki to $\frac{2}{8}$. Każdy zaś z braci uczestniczy w spadku po $\frac{1}{8}$.

Gdyby którekolwiek z rodzeństwa spadkodawcy nie przeżyło, ale zostawiło dzieci czy wnuki, to przypadający na niego udział dziedziczą te dzieci, tj. siostrzeńcy lub braćkowie zmarłego lub ich dzieci. Udziałem tym dzielą się po równo.

Dopiero gdy oboje rodzice nie żyją, spadek, jaki by im przypadł, dziedziczą bracia i siostry zmarłego w częściach równych, z tym że udział braci i sióstr zmarłych przed spadkodawcą przypada ich potomstwu. $\frac{1}{2}$ spadku dziedziczy wdowa czy wdowiec. Dopiero gdy nie żyją rodzice zmarłego, nie ma jego rodzeństwa ani dzieci czy wnuków rodzeństwa, cały spadek dziedziczy jego małżonek.

Warto wskazać na pewną lukę w przepisach. Chodzi o sytuację, gdy jedno z rodziców nie żyje i nie ma rodzeństwa spadkodawcy ani ich dzieci czy wnuków. Co wtedy się dzieje z wynoszącym jedną czwartą udziałem zmarłego rodzica w spadku? Czy przypada po połowie żyjącemu rodzicowi i małżonkowi? Czy przypada tylko małżonkowi? A może tylko żyjącemu rodzicowi? Na te pytania nie ma niestety odpowiedzi w przepisach.

Dziadkowie, wujowie, cioteczne rodzeństwo

Jeśli zdarzy się tak, że bezdzietny spadkodawca nie zostawił rodzeństwa, nie ma też zstępnych rodzeństwa ani małżonka, to dziedziczą po nim cały majątek dziadkowie.

Przed 28 czerwca 2009 r. nie należeli oni w ogóle do kręgu spadkobierców ustawowych i z braku testamentu spadek przypadał gminie lub Skarbowi Państwa.

Dziadkowie, jako spadkobiercy, dziedziczą spadek po wnuku w częściach równych (po jednej czwartej – bo dziadkowie mamy czworo). Zachowaniu majątku w rodzinie (choć z braku bliskich krewnych – w rodzinie dalszej) służy zasada, że jeśli któresz z dziadków-spadkobierców nie przeżyło wnuka, to jego udział w spadku przypada – w równych częściach – jego dzieciom i wnukom, a więc wujom, stryjom lub ciotkom spadkodawcy.

Jeśli któresz z wujów, stryjów czy ciotek nie dożyło spadku, jego udziałem dzielą się jego dzieci, czyli rodzeństwo stryjeczne czy cioteczne spadkodawcy, a w razie ich śmierci odpowiednio ich dzieci lub wnuki.

Jeśli któryś z dziadków zmarł przed wnukiem i nie ma jego potomstwa, to jego udział w spadku przypada pozostałym dziadkom w częściach równych. Tak będzie, jeśli zmarły był jedynym wnukiem dziadka, który zmarł przed nim.

Przykład

Zmarły był kawalerem. Nie miał rodzeństwa. Jego rodzice nie żyją. Żyje babka ze strony ojca. Dziadkowie ze strony matki nie żyją, ale pozostawili troje dzieci. Dziadkowie ze strony ojca mieli tylko jego. Spadek przypadnie: w $\frac{3}{6}$ żyjącej babce, a pozostałym udziałem ($\frac{3}{6}$) podzielą się po równo – każde po $\frac{1}{3}$, dzieci dziadków ze strony matki, czyli wuj i dwie ciotki zmarłego.

Pasierb lub gmina

Dopiero gdy spadkodawca nie zostawił małżonka ani nikogo z wymienionych wcześniej dalszych krewnych, jego majątek przypada pasierbom, którzy dzielą się nim po równo. Nie otrzymają jednak spadku, jeżeli w chwili śmierci tego spadkodawcy żyje drugie z ich rodziców, np. pierwszy rozwiedziony mąż – ojciec dzieci żony zmarłego (chyba że macocha uwzględniła ich w testamencie). Jeśli nie ma nikogo z krewnych ani pasierbów uprawnionych do spadku, cała scheda przypada jako spadkobiercy ustawowemu gminie ostatniego miejsca

zamieszkania spadkodawcy albo Skarbowi Państwa, jeśli jego miejsca zamieszkania w Polsce nie da się ustalić albo ostatnio mieszkał on za granicą.

Dziadek zawsze może liczyć na wsparcie

Bez względu na to, kiedy zmarł wnuk – czy przed 28 czerwca 2009 r., czy po tej dacie, dziadkowie zawsze mogą liczyć na wsparcie ze strony spadkobierców zmarłego wnuka, chyba że sami są jego spadkobiercami ustawowymi, co może wchodzić w rachubę, gdy wnuk zmarł po wskazanej dacie. Jeśli jednak np. dziadkowie darowali wnukowi gospodarstwo rolne czy dom, licząc, że w zamian będą mieli zapewnioną spokojną starość, w razie śmierci wnuka mogą domagać się środków utrzymania od tego czy tych, którzy po nim dziedziczą, np. od żony zmarłego, jego dzieci, czyli swych prawnuków.

Tęgo rodzaju roszczenia mogą kierować zarówno do spadkobierców wnuka, dziedziczących po nim automatycznie z ustawy (art. 938 k. c.), jak i wyznaczonych w testamentie (art. 966 k. c.). Jednakże roszczenia te wchodzić w rachubę tylko wówczas, gdy dziadkowie spadkodawcy znajdują się w niedostatku i nie mogą uzyskać należnych im środków utrzymania od osób, które są wobec nich zobowiązane do alimentów, a więc przede wszystkim swych dzieci i innych wnuków, bo np. te albo nie żyją, albo same znajdują się w ciężkiej sytuacji. Od spadkobiercy nieobciążonego wobec dziadków obowiązkiem alimentacyjnym, np. żony zmarłego wnuka i jego matki (synowej dziadka), należy się im wówczas utrzymanie odpowiednie do ich potrzeb i udziału spadkobiercy w spadku.

Spadkobierca zawsze może się uwolnić od obowiązków względem dziadków zmarłego, jeśli zaptaci im jednorazowo kwotę odpowiadającą wartości jednej czwartej swego udziału w spadku.

Poza dziedziczeniem ustawowym

Jak wynika z opisanych zasad, zarówno tych obowiązujących przed 28 czerwca 2009 r., jak i po tej dacie, na mocy przepisów ustawowych dziedziczą zasadniczo tylko krewni i małżonek oraz dzieci adoptowane, a po zmarłych 28 czerwca 2009 r. lub później wyjątkowo także pasierbowie. Nie dziedziczą powinowaci: teściowie, zięciowie i synowe, szwagrowie, szwagierki, a po zmarłych przed 28 czerwca 2009 r. nie dziedziczą też pasierbowie i pasierbice.

Uwaga!

Wyraźnie wyłączony z dziedziczenia ustawowego jest małżonek pozostający w oficjalnej, orzeczonej przez sąd separacji (art. 935¹ k.c.).

Małżonek może też być wyłączony z dziedziczenia, jeśli zmarły wystąpił przeciwko niemu do sądu o rozwód lub o orzeczenie oficjalnej separacji, i to z winy żyjącego małżonka, i gdy żądanie to było uzasadnione (art. 940 § 1 k.c.). Nawet w takiej sytuacji odsunięcie tego małżonka od spadku nie jest automatyczne. Któryś ze spadkobierców musi wystąpić do sądu z wnioskiem o wyłączenie go od dziedziczenia. Sąd bada wtedy, czy istotnie żądanie rozwodu z winy małżonka było uzasadnione. Na wystąpienie z takim wnioskiem spadkobierca ma sześć miesięcy, licząc od dnia, w którym dowiedział się o otwarciu spadku, czyli praktycznie od dnia śmierci spadkodawcy, nie więcej jednak niż rok od otwarcia spadku.

Przykład

Zmarły wystąpił przed śmiercią o rozwód z winy żony. Spadkobierca dowiedział się o śmierci spadkodawcy dopiero po roku. Nie będzie mógł więc wystąpić o wyłączenie żony zmarłego z dziedziczenia, gdyż upłynął już przewidziany na to termin.